

Professionell samverkan kring Malmöbor i behov av SFI-studier: behov och utvecklingsområden

Följande sammanställning över vilka behov och utvecklingsområden som går att iakttaga gällande den professionella samverkan kring Malmöbor i behov av SFI-studier har gjorts inom ramen för det Malmöbaserade FINSAM-projektet *Utebliven etablering*, och bygger på intervjuer och fokusgrupper som genomförts under hösten och våren 2021/2022. De som intervjuats är anställda inom offentliga verksamheter som på olika sätt arbetar gentemot SFI-studerande¹ (21), aktörer från civilsamhället (14) och ett mindre antal SFI-elever (4). Frågorna som ställts har handlat om hur arbetet som sker *runtomkring* SFI-studier ser ut och i vilken grad berörda verksamheter samverkar kring att upprätta planeringar för personer som studerar på SFI, eller som kan antas behöva SFI-studier men i dagsläget *inte* studerar; vilka eventuella hinder som finns för en sådan samverkan, och vad konsekvenserna blir när samverkan inte kommer till stånd.

Frågorna har ställts mot bakgrund av vetskapen om att personer som studerar på SFI ofta har kontakt med ett stort antal professionella aktörer parallellt, och att det samtidigt i Malmö i dagsläget saknas formaliserade samverkansstrukturer kring frågor som rör SFI-studier specifikt. De resurser och insatser som finns runt SFI-studerande kan inte alltid samordnas på ett tillfredsställande och effektivt sätt. Frågorna har även handlat om de personer som *inte* är på SFI; personer som kan antas behöva SFI-studier för att lära sig svenska språket, men som av olika anledningar aldrig påbörjar SFI-utbildning. Det kan också handla om personer som påbörjat SFI men avbrutit innan studierna fullbordats, och sedan inte kommit tillbaka. Vad beror detta på, och hur kan berörda verksamheter samverka för att fler personer ska påbörja SFI-studier, och klara sina kurser med godkänt betyg? Fokus i intervjuerna har legat på den del av Malmös SFI-verksamhet som drivs i kommunal regi, *Komvux Malmö SFI*, och som omfattar flest SFI-elever i Malmö idag men ibland har samtalen även handlat om den SFI-verksamhet som bedrivs i annan regi². Om inget annat anges, är det Komvux Malmö SFI som åsyftas.

¹ De verksamheter (representanter) som intervjuats är Arbetsförmedlingen (AF), Arbetsmarknadsavdelningen (AMA) och enheten för boende och ekonomiskt bistånd, Malmö stad.

² SFI-undervisningen i Malmö drivs i egen kommunal regi, i folkhögskoleregion och genom friskolor. Komvux Malmö SFI omfattar i dagsläget (augusti 2022) ca 3000 av totalt ca 5000 SFI-studerande.

Nedan följer en kortfattad sammanställning av intervjuerna och fokusgrupperna, där det som varit mest återkommande i samtalen sammanfattats och grupperats utifrån innehåll. Fem särskilt framträdande behovs- och utvecklingsområden gick att urskilja, och dessa presenteras i det kommande. Varje avsnitt inleds med en beskrivning av hur de som intervjuats upplever situationen i dagsläget, och därefter vilka åtgärder som skulle kunna tänkas förbättra förutsättningarna för en tätare samverkan kring SFI-studier framöver. En mer omfattande redogörelse för intervjuer och fokusgrupper, där utförligare resonemang och mer information om metod och utförande presenteras, går att hitta på FINSAM i Malmös hemsida³.

De behovs- och utvecklingsområden som identifierats pekar på behov av förändringar och åtgärder inom ett antal olika områden som berör SFI-studier, och inbegriper ett flertal olika verksamheter och aktörer. Antalet intervjuer är begränsat, och de synpunkter och erfarenheter som lyfts ska inte ses som representativa för någon av verksamheterna som deltar, och kan självfallet inte heller säga något generellt om personer som studerar på SFI. Materialet ska snarare ses som indikation om vad anställda inom de berörda verksamheterna själva identifierar som de viktigaste områdena att samverka kring, och ger tillsammans med synpunkter från civilsamhällesaktörer och erfarenheter från SFI-studerande, en bild av var arbetet med att förbättra samverkan och samordna resurser bör fokuseras.

Informationen kommer, tillsammans med underlag från rapporten *Avbrott inom Komvux Malmö SFI*⁴ att ligga till grund för de förslag på förbättringsåtgärder som ska tas fram inom ramen för projektet *Utebliven etablering*, och under projektets kommande två år kommer arbetet att fortlöpa genom ytterligare fördjupade undersökningar och i fortsatt dialog med medarbetare i berörda verksamheter.

Kort om FINSAM-projektet *Utebliven etablering*: Projektet, med Arbetsförmedlingen, Komvux Malmö SFI och Arbetsmarknads- och socialförvaltningen Malmö stad som primära samverkansparter, påbörjades under hösten 2021 och kommer att pågå till och med juni 2024. I stora drag handlar projektet om att få fler Malmöbor som behöver lära sig svenska, att påbörja och ta sig igenom SFI-studier. Både för att skapa bättre chanser till hållbara anställningar och möjliggöra för vidare studier, men också för att förbättra förutsättningarna att ta till sig av viktig samhällsinformation, kommunicera med vård, skola, förskola och andra samhällsinstitutioner.

³<https://www.finsamimalmo.se/portals/finsam/FinsamDokument/Intervjuer%20och%20fokusgrupper%20g%C3%A4llande%20samerkan%20SFI-studier.pdf>

⁴ Lundkvist, Paulina (2022) "Avbrott inom Komvux Malmö sfi", <https://www.finsamimalmo.se/V%C3%A5ra-processer/Dokument/Utv%C3%A4rderingar-utredningar?docid=1279>

Vilka behovs- och utvecklingsområden ringas in?

1. Behov av att se över hur informationsutbyte och kommunikation mellan verksamheter kan underlättas

Mer informationsutbyte och kommunikation mellan verksamheter kring enskilda ärenden är något som efterfrågas både av personer som arbetar *inom* verksamheterna och de som möter insatserna från 'utsidan'. En av SFI-eleverna som intervjuades menade att hen fick motstridig information av handläggare inom olika verksamheter om vilka möjligheter som fanns för att, i hens fall, kombinera studier med praktik och att det var svårt att förstå vad som gällde. Hen önskade att handläggare kunde kommunicera mer med varandra i stället för att hen skulle förmedla informationen mellan handläggarna, och hen saknade någon som hade övergripande koll.

Medarbetare inom samtliga berörda verksamheter efterfrågar samtidigt både enklare kontaktvägar för att kunna kommunicera med SFI-anordnaren och med varandra om en elevs studier, och tydligare direktiv gällande när, hur och kring vilka frågor de kan och bör upprätta kontakt. Det poängteras från flera håll att även om det finns många goda exempel på när kommunikationen mellan verksamheterna fungerar bra och leder till ett gott samarbete mellan medarbetare kring enskilda ärenden, så saknas det tydliga riktlinjer och strukturer för när och hur kommunikationen ska ske. Det blir till stor del upp till den enskilda handläggaren/läraren att hitta sitt arbetssätt, och det kan både vara svårt att finna tiden till att upprätta kontakt, och att veta vem man ska vända sig till. Många handläggare menar att det överlag är svårt att få inblick en SFI-studerandes studiesituation, och ofta är det upp till den SFI-studerande själv att meddela sin handläggare om förändringar som sker i studierna, vilket gör att viktig information många gånger går förlorad. Principen om att individen ska 'äga sitt ärende' och själv ta ansvar för att föra fram relevant information om sin situation, är inte fel i sig utan bör snarare ses som en viktig grundprincip i arbetet med vuxna människor. Det uppstår dock problem när det inte går att säkerställa att personen själv förstått alla detaljer i den information som hen förväntas förmedla, oftast utifrån språkförbistringar, och många medarbetare återkommer till detta som ett stående dilemma.

Detta beskrivs vara särskilt problematiskt i relation till när en elev blir utskrivna från sina SFI-studier. Antingen kommer informationen mycket nära inpå att eleven ska skrivas ut, eller i vissa fall, efter att utskrivning redan skett. Man menar att om det fanns sätt för SFI-anordnaren att flagga för när en elev riskerar att bli utskrivna så skulle det finnas större möjligheter för verksamheterna runt omkring att hitta en alternativ planering, och att tillsammans med eleven se över varför studierna inte

fungerar och gemensamt försöka hitta lösningar. Handläggare uttrycker också behov av att kunna få ta del av SFI-lärares bedömning om när parallell aktivitet, till exempel praktik, bedöms lämplig att sätta in i relation till studierna.

Den typ av information som handläggare i de olika verksamheterna efterfrågar är av olika art. En del frågor handlar om studiernas praktiska upplägg; undervisningstider, studietakt och studienivå, och denna information kan i regel delas utan någon särskild åtgärd då den oftast inte är sekretessbelagd (gäller ej vid till exempel skyddad identitet). Annan information, såsom bedömning av elevens kognitiva förmåga, eller frågor om elevens sociala situation och hälsa, kräver elevens medgivande för att kunna lämnas ut, och flera handläggare efterfrågar rutiner för att utbyta sådan information. En annan fråga handläggare önskar kommunicera mer med SFI-anordnare kring, är enskilda elevers studieprogression, särskilt i de fall handläggare upplever att progressionen är långsam och att det inte 'händer så mycket' i studierna.

Förslag på åtgärder:

- Inrätta funktionsbrevlådor inom respektive verksamheter för utbyte av enklare information.
- Se över möjligheten att utse en kontaktperson för SFI-frågor inom respektive verksamhet som kan samordna kontakterna i individärenden.
- Upprätta rutiner för utbyte av sekretessbelagd information mellan berörda verksamheter, till exempel vid misstanke om att det finns inlärningssvårigheter som behöver utredas
- Utforma rutiner för hur SFI-anordnare ska agera inför utskrivning av en elev; vem ska kontaktas, när och hur?
- Tillgängliggör (både för elever och medarbetare i andra verksamheter) det dokument som en elev har rätt att få vid utskrivning med underkänt betyg, där det framgår varför eleven blivit utskriven och vilka kunskapskrav som uppnåtts
- Utveckla rutinerna för hur SFI-anordnare kan kommunicera till andra verksamheter när progressionen hos en SFI-elev bedöms vara ovanligt långsam och andra insatser kan bedömas vara aktuella

2. Behov av bättre stöd i myndighetskontakter till personer med bristande kunskaper i svenska

Att det är svårt för många personer som saknar grundläggande kunskaper i svenska att förstå hur myndigheters regelverk och system fungerar, är något som lyfts som en generell utmaning, i intervjuer med medarbetare inom samtliga verksamheter. Många återkommer till att det är svårt att förstå hur mycket den enskilda faktiskt kan tillgodogöra sig av den information som förmedlas, till exempel genom brev eller digitala plattformar, och det saknas ofta tid hos den enskilda handläggaren att säkerställa att informationen verkligen gått fram. Detta upplevs inte bara få negativa konsekvenser för individen, utan försvårar även samverkan mellan verksamheter, då det många gånger är upp till den enskilde att vara informationsbärare mellan verksamheter. Det händer att viktig information går förlorad i och med att individen förväntas förmedla information som hen inte alltid kunnat förstå eller tillgodogöra sig.

Flertalet aktörer från civilsamhället betonar att det behövs mer stöd till personer som inte har grundläggande kunskaper i svenska gällande att navigera i myndighetskontakter och förstå samhällsinformation. Särskilt stort beskrivs behovet av stöd vara för de personer som saknar datorvana och inte behärskar digitala kommunikationsmedel. Att det i flera verksamheter upplevs finnas begränsad tillgång till tolk är också något som flera lyfter som ett problem. SFI-studerande själva efterfrågar generellt sett större tillgänglighet hos handläggare, och bättre information om vilket stöd man kan förvänta sig att få från olika verksamheter, särskilt gällande att söka arbete; stöd i att skriva CV, skicka digitala jobbansökningar och så vidare.

Förslag på åtgärder:

- Erbjud stöd och vägledning i hur digitala processer fungerar i respektive verksamheter, till exempel gällande digitala ansökningshandlingar, aktivitetsrapportering och liknande.
- Bättre tillgång till kurser i dator- och digitaliseringskunskap för personer som saknar grundläggande kunskaper i svenska
- Bättre tillgång till praktiskt stöd i att söka jobb, till exempel gällande att skriva CV och skicka digitala ansökningar
- Större tillgång till tolk och information översatt till flera språk inom samtliga verksamheter
- Bättre tillgång till allmän samhällsvägledning, till exempel hjälp att tolka och förstå myndighetsbrev och andra viktiga handlingar

3. Behov av riktade insatser till vissa grupper av individer

Kring vissa grupper av individer beskrivs det särskilt viktigt att hitta en tätare samverkan. Dessa grupper upplevs antingen lättare hamna i kläm mellan olika verksamheters planeringar, vilket lätt leder till att vägen genom SFI-studierna förlängs, eller i högre grad riskera att hamna 'bortom radarn' för de respektive verksamheternas insatser.

I den förstnämnda kategorin nämns särskilt personer med psykisk eller fysisk ohälsa. Det beskrivs vara svårt att få till en bra samordning av kontakter mellan vårdgivare, SFI-anordnare och andra berörda verksamheter; ingen verksamhet, profession eller yrkesroll har möjlighet till att skapa helhetsperspektiv och kan 'hålla i den röda tråden' för att samordna alla kontakter som finns. Det tycks också finnas en osäkerhet kring vilka typer av behov som kan mötas av SFI-anordnaren, och därav om det går att anvisa en elev med en viss hälsoproblematik till SFI-studier eller inte. Ett par av SFI-eleverna beskriver också att de haft problem med att läkarintyg 'fastnat' eller 'kommit bort' när de skulle förmedlas mellan vården och andra verksamheter, och att de blivit hänvisade fram och tillbaka mellan olika instanser vilket lett till utdragna processer.

I den sistnämnda kategorin, de som riskerar att inte nås av samhällets insatser och resurser, nämns i första hand kvinnor som varit föräldralediga under upprepade och/eller längre perioder, och sedan inte återvänt en till sysselsättning utanför hemmet. Även kvinnor som kommit till Sverige som anhöriginvandrare nämns här. Det kan antingen vara så att naturliga ingångar till kontakt med välfärdsaktörer som till exempel socialtjänsten helt saknas, eller så finns kontakten, men en aktiv planering för att hitta lämplig sysselsättning har inte kommit till stånd. Även kvinnor som ingår i en hederskontext eller på annat sätt utsätts för negativ social kontroll nämns i flera intervjuer som en grupp som behöver uppmärksammas mer.

I övrigt nämns här personer som av olika anledningar har en långsam progression i sina SFI-studier. Både de som är kvar i SFI-studier 'år efter år' som någon uttrycker det, och de som blir utskrivna med underkänt betyg på grund av bristande progression, och därefter inte kommer tillbaka. Medarbetare inom samtliga verksamheter efterlyser bättre rutiner för att utröna *varför* studierna inte fungerar när progressionen upplevs gå långsamt, för att därigenom kunna erbjuda bättre stöd eller insatser. Att upptäcka och utreda inlärningssvårigheter, till exempel grundade i NPF-diagnoser, är något som flera lyfter som ett viktigt utvecklingsområde. Det påpekas att även om inlärningssvårigheter uppmärksammas av SFI-anordnaren, så är det inte alltid som detta kommuniceras till övriga verksamheter, bland annat med hänvisning till sekretessbestämmelser.

Förslag på åtgärder:

- Utveckla det uppsökande arbetet för att informera om möjligheter till SFI-studier, arbete och vidare studier, till exempel genom återkommande besök på öppna förskolor och BVC
- Utveckla rutinerna för hur verksamheter kan kommunicera med SFI-anordnare när progressionen hos en SFI-elev bedöms vara ovanligt långsam, lärarens bedömning efterfrågas och andra insatser kan komma att bli aktuella
- Se över möjligheten att i förekommande fall kommunicera med andra verksamheter när specialpedagogisk kartläggning genomförs
- Hitta strukturer för att samordna vårdkontakter i arbetet kring personer med ohälsa
- Förbättra informationen om vilka anpassningar som kan göras på SFI för personer med särskilda behov utifrån hälsoproblematik eller annat

4. Behov av bättre utbud av arbetsmarknadsinsatser anpassade till SFI-studerandes språknivå och förutsättningar

Medarbetare inom samtliga verksamheter efterfrågar bättre utbud av aktiviteter som kan kombineras med SFI-studier, på en språklig nivå lämplig för personer som inte kommit så långt i sin svenskinläring. Många påpekar att det råder brist på aktiviteter som passar personer som är i början av sina SFI-studier (Kurs A och B) och menar att detta blir särskilt problematiskt då SFI-studerande på denna nivå inte sällan har krav på sig om att ha kompletterande aktiviteter vid sidan om SFI-studier för att nå upp till kravet om heltidssysselsättning. Detta beskrivs leda till att vissa sökande hänvisas till aktiviteter som är på fel språknivå, helt enkelt för att det inte finns annat att tillgå. I andra fall resulterar det i, menar någon, att dessa personer 'läggs åt sidan' i väntan på att de ska lära sig mer svenska. I båda fallen beskrivs det som slöseri med den SFI-studerandes tid, som med 'rätt' planering skulle kunna användas på ett mycket mer konstruktivt sätt.

Att personer som uppbär försörjningsstöd i regel uppmanas att skriva in sig på AF, trots att det finns bristande tillgång till aktiviteter på en adekvat språklig nivå, beskrivs som ett dilemma. Någon tycker också att det är onödigt att ställa krav på *samtliga* SFI-studerande om att klara alla kurser i SFI⁵. Beroende på målsättning skulle vissa kanske klara sig utan hela SFI-utbildningen, det vill säga utan att fullgöra alla kurser.

⁵ SFI-utbildningen är uppdelad på fyra delkurser, A-D, där personer med ingen eller kort studiebakgrund erbjuds samtliga kurser A-D, medan de som redan har med sig studier sedan tidigare erbjuds kurs B-D eller kurs C-D. I regel förväntas SFI-elever avklara D-kursen, och detta berättigar att ansöka till grundläggande studier inom övriga vuxenutbildningen.

Något som flera medarbetare lyfter är att de skulle vilja se fler möjligheter till sammanhållna dagar för SFI-studerande⁶, det vill säga aktiviteter som ges på samma plats under hela dagen, i det här fallet på SFI-skolan. Vissa individer beskrivs ha svårt att klara av att ta sig mellan aktiviteter som många gånger har långt pendlingsavstånd, och där schemat inte alltid anpassats till tiden det tar att ta sig mellan aktiviteterna. Man menar att detta leder till att många tappar motivationen och 'ger upp'.

Det lyfts också som ett problem att det inte alltid tycks ges tillfälle på praktikplatser eller vid arbetsmarknadsanställningar att i tillräcklig grad använda svenska språket. Här menar man att det skulle behövas större fokus på språkutveckling vid dessa insatser och bättre uppföljning av hur arbetsgivare arbetar för att stödja språkutvecklingen. Risken finns annars att dessa insatser blir ogynnsamma för språkutvecklingen, och istället för att fungera som ett komplement till SFI-studierna och en möjlighet för individen att öva både praktiska yrkeskunskaper och språkfärdigheter, motverka språkutvecklingen och förlänga tiden i SFI-studier.

Förslag på åtgärder:

- Bättre tillgång till språkpraktikplatser för SFI-studerande
- Bättre tillgång till aktiviteter vid sidan av SFI-studier med primärt fokus på språkutveckling, till exempel språkcafé eller utökad studietid
- Större möjlighet till sammanhållna dagar för SFI-studerande, det vill säga aktiviteter som ges på samma plats under hela dagen
- Bättre uppföljning av arbetsgivare gällande hur de säkerställer att den anställda/praktikanten får använda svenska språket i det dagliga arbetet
- Se över möjligheter att i högre grad anpassa vilka kurser som ska ingå i en SFI-studerandes individuella studieplan

⁶ För personer som omfattas Arbetsförmedlingens etableringsinsatser erbjuds fler undervisningstimmar på SFI per vecka, än vad som ges inom ordinarie SFI, till exempel genom kompletterande orienteringskurser. Till viss del finns alltså sådana möjligheter i dagsläget.

5. Behov av ökad kunskap om andras arbete och bättre förutsättningar för att uppnå samsyn kring frågor om SFI-studier

Vissa rutiner, regelverk och arbetssätt i verksamheter utanför den egna tycks vara särskilt utmanande för medarbetare i de olika verksamheterna att få grepp om, vilket beskrivs kunna leda till att samverkan och samordning i förlängningen försvåras.

Frågor om SFI-studiers omfattning är en sådan. Kan SFI-studier någonsin räknas som heltid, i så fall när, och hur regleras detta? I vilka fall kan kravet om heltidsaktivitet frångås och vad har handläggare i de olika verksamheterna för utrymme att påverka detta? Hur tolkar förskolorna SFI-studiers omfattning när det kommer till hur många timmar föräldrar har rätt att ha sina barn på förskolan? Det tycks finnas en samstämmighet om att SFI i regel ska räknas som en deltidssysselsättning, och såväl socialtjänsten och AF har styrdokument som är tydliga i detta. Frågor om vilka eventuella undantag som kan göras och när kvarstår dock och skulle behöva förtydligas och förmedlas mellan verksamheterna.

Även frågor kring elevers studieprogression tycks vara svåra att få grepp om. När ska en elevs språkutveckling uppfattas som långsam? Går det att säga hur lång tid det kan förväntas ta för en SFI-elev att bli klar med sina studier? I vilket skede bör man göra bedömningen att SFI inte är vägen framåt för en viss individ och hitta andra alternativ? Många uttrycker i relation till dessa frågor önskemål om att få bättre insyn i andra verksamheters arbetssätt, regelverk och rutiner, till exempel gällande riktvärden för SFI-studier eller rutiner för att upptäcka och utreda inlärningssvårigheter, och att ges möjlighet att utbyta perspektiv och erfarenheter över verksamhetsgränserna.

Ytterligare en utmaning som tas upp av medarbetare i olika verksamheter är regelverken inom vissa av AF:s garantiprogram⁷ som endast tillåter en begränsad tid i SFI-studier (12 respektive 6 månader). Detta kan orsaka situationer där SFI-studerande inskrivna i program, väljer att avbryta sina studier för att bibehålla sin ersättning, och i stället för SFI försöka få ett jobb, men med små chanser att lyckas i praktiken. Här skulle det vara önskvärt om det fanns en dialog finns mellan AF, ekonomiskt bistånd, SFI-anordnaren och den SFI-studerande för att se över vilken planering som är mest hållbar för individen utifrån hens målsättningar. Flera handläggare beskriver det som beklagligt att SFI-studerande i dessa lägen får svårt att fortsätta SFI-studierna, då språket ses som en grundläggande förutsättning för att komma vidare till jobb eller vidare studier.

⁷ Program som AF erbjuder vissa långtidsarbetslösa, och som ger rätt till aktivitetsstöd under en begränsad tid.

Förslag på åtgärder:

- Genomför kunskaphöjande insatser där de olika verksamheterna kan få information om varandras arbete, till exempel genom föreläsningar och informationsträffar
- Upprätta ett forum för erfarenhets- och kunskapsutbyte mellan berörda verksamheter, till exempel digitala träffar där specifika frågor kopplade till SFI-studier kan diskuteras
- Utforma en digital plattform med samlad och uppdaterad information om respektive verksamheters rutiner, praxis och regelverk, som anställda från samtliga berörda verksamheter har tillgång till
- Se över rutiner kring SFI-studier i förhållande till AF:s garantiprogram; när är det lämpligt att en SFI-studerande skrivs in?
- Upprätta ett samarbete/överenskommelse mellan SFI och förskoleförvaltningen om vad som ska gälla för barnomsorg vid SFI-studier

Avslutande kommentarer

I samtal med medarbetare inom samtliga verksamheter som är representerade här, blir det slående att det finns ett stort engagemang, en enorm samlad kunskap, och en genomgående önskan och vilja till att utveckla samarbetet kring SFI-frågor.

De synpunkter och förslag som lyfts här, kan som nämndes tidigare ses som en fingervisning om vilka områden gällande samverkan runt SFI-studier som är särskilt viktiga att förbättra och utveckla. Arbetet med att se över vilka förändringar som kan göras möjliga i praktiken och hur, utifrån de olika verksamheternas resurser och förutsättningar kvarstår. Denna sammanställning ska ses som ett hjälpmedel i det arbetet, med den övergripande målsättningen att de Malmöbor som behöver det, ska ges möjlighet att påbörja, och fullgöra SFI-studier utifrån sina egna målbilder och förutsättningar.